

INSTYTUT NAFTY I GAZU

PL 31- 503 Kraków, ul. Lubicz 25A

Telefon: (012) 421 00 33 Fax: (012) 421 00 50

ZAKŁAD NAWANIANIA PALIW GAZOWYCH

ODDZIAŁ WARSZAWA
PL 01-224 Warszawa
ul. Kasprzaka 25
Telefon: (022) 6321799
Fax: (022) 6326313

ODDZIAŁ KROSNO
PL 38-400 Krosno
ul. Armii Krajowej 3
Telefon: (013) 4368941
Fax: (013) 4367971

Nr arch.: 5100-57/11

Zlec. wew. INiG: 4897/WN

**„BADANIA JAKOŚCI ŚRODKA NAWANIAJĄCEGO
GASODOR S-FREE”**

DYREKTOR INSTYTUTU

Warszawa, marzec 2011

ZLECENIODAWCA: CHEM-MET Sp. z o.o.
Pl. Św. Małgorzaty 1-2
58-100 Świdnica

NR ZLEC. WEW.: 489/WN

OKRES REALIZACJI: 01.2011r. – 03.2011r.

KIEROWNIK ZESPOŁU:

dr Anna Huszał

KIEROWNIK ZAKŁADU:

dr Anna Huszał

ZESPÓŁ AUTORSKI:

mgr inż. Szymon Lisman
Zbigniew Kościelniakowski

OPRACOWANIE ZAWIERA:

Stron	Rysunków	Fotografii	Wykresów	Tablic	Pozycji bibliograf.	Załączników
						-

Spis treści:

1. Wprowadzenie	4
2. Wymagania normatywne dotyczące jakości środków nawaniających	5
3. Kontrola jakości środków nawaniających	6
4. Metodyka badania środka nawaniającego Gasodor S-Free. Wyniki pomiarów	
4.1. Oznaczanie składu	8
4.2. Wyznaczanie zakresu temperatur wrzenia	12
4.3. Wyznaczanie temperatury zmętnienia	16
4.4. Oznaczanie pozostałości po odparowaniu	17
4.5. Wizualne badanie obecności cząstek stałych i zawiesiny	18
4.6. Oznaczanie rozpuszczalności w wodzie	19
5. Podsumowanie	20
6. Literatura	21
7. Załączniki	22

1. Wprowadzenie

Badania wchodzące w zakres kontroli jakości środka nawaniającego – Gasodor S-Free, zostały wykonane na zlecenie „CHEM-MET” Sp. z o.o. ze Świdnicy.

W ramach pracy wykonano analizy 3 ciekłych próbek środka nawaniającego – Gasodor S-Free dostarczonego przez Zleceniodawcę.

Nieodpowiednia czystość środków nawaniających jest szczególnie groźna w przypadku stosowania nowoczesnych, ale i bardzo kosztownych, wtryskowych urządzeń nawaniających, gdyż obecne w środkach nawaniających zanieczyszczenia mogą powodować trwałe uszkodzenia tych urządzeń. Środek nawaniający powinien być dopuszczony do stosowania, pod warunkiem spełnienia wymagań co do jego składu i właściwości fizykochemicznych, potwierdzonych wynikami badań wykonanymi dla każdej zakupionej partii nawaniacza.

Celem pracy było eksperymentalne sprawdzenie (poprzez badania kontrolne) jakości środka nawaniającego Gasodor S-Free na zgodność z obowiązującymi wymogami odnośnie związków, stosowanych w przemyśle gazowniczym jako środki nawaniające. Wyniki przeprowadzonych analiz były podstawą do weryfikacji zgodności przedmiotowego nawaniacza z wymogami norm krajowych.

2. Wymagania normatywne dotyczące jakości środków nawaniających

Powszechnie obowiązującą normą międzynarodową określającą wymagania odnośnie środków nawaniających, kontroli ich jakości i metod badań jest norma PN-EN ISO 13734: 2002 [1], „*Gaz ziemny - Organiczne związki siarki stosowane jako środki nawaniające – Wymagania i metody badań*”. Jednakże norma PN-EN ISO 13734 nie uściśla metodyki poszczególnych analiz, wchodzących w zakres kontroli jakości środka nawaniającego. Chcąc dokonać pełnej oceny właściwości danego nawaniacza należy zatem posiłkować się odpowiednimi normami tematycznymi.

I tak np.: oznaczanie składu chemicznego metodą chromatografii gazowej należy przeprowadzić zgodnie z wymogami norm PN-EN ISO 13734 [1], DIN 30 651 [2] lub DIN 51 405 [3]. Wyznaczanie zakresu temperatur wrzenia dla przetworów naftowych regulowane jest normą PN-EN ISO 3405: 2004 [4]. Odnosi się ona do oznaczania składu frakcyjnego destylatów naftowych metodą destylacji pod ciśnieniem atmosferycznym, zarówno przy użyciu aparatu ręcznego jak i automatycznego.

Innym ważnym parametrem związanym z oceną jakości środka nawaniającego jest jego temperatura mętnienia. Wyznaczenie tego parametru, poza główną normą obowiązującą dla środków nawaniających [1], określone jest normą PN-ISO 3015: 1997 [5] lub stosowanymi przez producentów normami ASTM D 2500 [6] i DIN 5183 [7].

Oznaczanie suchej pozostałości po odparowaniu, wielkości ważnej zwłaszcza w przypadku stosowania danego środka nawaniającego w instalacjach nawaniających typu kontaktowego, należy wykonywać zgodnie z metodyką wskazaną przez normy PN-EN ISO 13734 [1] i DIN 30651 [2].

Norma PN-EN ISO 13734 [1] nie kwestionuje stosowania innych, poza siarkowymi, związków nawaniających. Jedynym wymogiem, jaki na nie nakłada jest spełnienie takich samych wymagań, jak ma to miejsce w przypadku typowych i stosowanych powszechnie nawaniaczy zawierających siarkę. Tak więc można zastosować jej postanowienia również do badań kontroli jakości nowych odorantów takich jak Gasodor S-Free.

3. Kontrola jakości środków nawaniających

Aby dany środek nawaniający spełniał stawiane mu wymagania niezbędna jest kontrola jego właściwości fizyko-chemicznych. Należy je prowadzić metodami z zakresu kontroli jakości, zalecanych wymienionymi w poprzednim rozdziale normami.

Kryteriami pozwalającymi ocenić jakość środka nawaniającego oraz dostarczającymi informacji o jego zachowaniu się w warunkach składowania i eksploatacji według normy PN - EN ISO 1374: 2002 [1] są:

- **skład chemiczny**, potwierdzający czystość produktu i zawartość w próbce substancji zapachowych; zgodnie z zaleceniami normy [1] zawartość organicznych związków siarki w nierozcieńczonym środku nawaniającym powinna być większa lub przynajmniej równa 95 % (m/m), przez co należy rozumieć, że zawartość zw. odpowiedzialnych za zapach substancji nie powinna być niższa niż 95% całkowitej masy nawaniacza;
- **zakres temperatur wrzenia** (ważny zwłaszcza w przypadku kontaktowych urządzeń nawaniających); wybrany odorant powinien destylować w możliwie wąskim zakresie temperatur (różnica temperatur odczytanych dla 5 i 95 % objętości destylatu powinna być nie większa niż 10°C) dla zachowania w przypadku mieszanin stałości składu bez możliwości rozfrakcjonowania [2]; mała rozpiętość temperatur wrzenia zapewni również kompletne odparowanie środka nawaniającego, przy założeniu, że jego temperatura wrzenia nie przekracza 130°C [1, 2] (norma PN-EN ISO 13734 [1] podaje, że górna granica dla temperatury wrzenia środka nawaniającego wynosi 130°C);
- **temperatura mętnienia**; jej wartość dla nieosuszonego środka nawaniającego powinna być niższa niż -30°C [1], a według norm niemieckich [2] niż -20°C;
- **udział masowy suchej pozostałości po odparowaniu**; jego kontrola dostarcza informacji o udziale procentowym zanieczyszczeń w próbce nawaniacza, mogących wpływać na pracę urządzeń nawaniających oraz zmianę charakteru zapachu nawionego gazu; według zaleceń [1, 2] udział masowy suchej pozostałości po odparowaniu nie powinien przekraczać 0,2 % wagowych (m/m);
- **obecność substancji nierozpuszczalnych**; według zaleceń [1] środki nawaniające nie powinny zawierać dostrzegalnych ilości substancji nierozpuszczalnych w postaci zawiesiny lub cząstek stałych;

- **rozpuszczalność w wodzie**; zgodnie z normą [1] jest to wymaganie opcjonalne, ważne jedynie w przypadku zawilgoconych gazowych sieci dystrybucyjnych; według [1] ilość środka nawaniającego rozpuszczonego w wodzie powinna stanowić mniej niż 2 % (v/v) całkowitej ilości tego środka wprowadzonego do wody.

Należy podkreślić, że producent lub dystrybutor wraz z dostarczeniem zamówionej partii nawaniacza ma obowiązek dostarczenia certyfikatów, zawierających szczegółowe dane odnośnie wyników analiz kontrolnych, jak również karty charakterystyki substancji niebezpiecznej.

4. Metodyka badania środka nawaniającego Gasodor S-Free. Wyniki pomiarów

W opracowaniu metodyki pomiarów uwzględniono analizy z zakresu kontroli jakości środków nawaniających wymagane normą [1]:

- oznaczanie składu,
- oznaczanie zakresu temperatur wrzenia,
- oznaczanie temperatury mętnienia,
- oznaczanie suchej pozostałości,
- wizualną ocenę próbki nawaniacza,
- rozpuszczalność w wodzie.

Analizy z zakresu kontroli jakości Gasodor S-Free przeprowadzono dla próbek zestawionych w tabeli 1.

Tabela 1. Wykaz analizowanych próbek Gasodor S-Free

L.p.	Nr próbki	Data produkcji	Data dostawy	Symbol próbki
1	421089	13.08.2009	17.01.2010	08.2009
2	421089	kwiecień 2010	17.01.2010	04.2010
3	421089	październik 2010	17.01.2010	10.2010

W kolumnie „symbol” podano oznaczenie jakie nadano w INiG poszczególnym próbkom w celu ich identyfikacji w trakcie prowadzenia badań.

4.1. Oznaczanie składu

Zgodnie z zaleceniami normy ISO 13734 [1], do badania składu chemicznego i zawartości procentowej składników ciekłego środka nawaniającego Gasodor S-Free zastosowano metodę chromatografii gazowej z użyciem kolumny kapilarnej. Pomiary wykonano przy użyciu chromatografu typu FISIONS 8340 sprzężonego z komputerem z oprogramowaniem Chrom-Card S/N 5699, pracującym w środowisku Windows (wersja 1.19). Stosowanym detektorem był detektor płomieniowo-jonizacyjny, a rozdział składników prowadzono na kapilarnej kolumnie chromatograficznej z wypełnieniem metylosilikonowym HP-1 firmy Hewlett Packard.

Zestaw aparaturowy

- detektor płomieniowo – jonizacyjny (FID),
- dozownik z dzieleniem strumienia gazu (split),
- kolumna kapilarna HP-1:
  - grubość filmu: 0,5 μm ,
  - średnica wewnętrzna: 0,2 mm,
  - długość: 50 m.

Warunki analizy

- gaz nośny: hel,
- natężenie przepływu 1,8 ml/min,
- objętość dozowanej próbki 0,5 μl ,
- współczynnik podziału 30.

Warunki temperaturowe analizy nawaniacza Gasodor S-Free ustawiono zgodnie z zaleceniami normy PN-EN ISO 13734 [1].

Współczynniki odpowiedzi dla poszczególnych składników nawaniacza wyznaczono z użyciem mieszanin przygotowanych z czystych wzorców. Skład próbek Gasodor S-Free obliczano metodą sumowania pól powierzchni pików (area %).

Wykonanie oznaczenia i wyniki pomiarów

Według przedstawionej powyżej procedury wykonano analizy chromatograficzne składu dostarczonych próbek nawaniacza. Wykonano po 4 analizy chromatograficzne dla każdej z badanych próbek Gasodor S-Free (opis próbek zamieszczono w tabeli 1). Identyfikację składników przeprowadzono zgodnie z tabelą 2 (w oparciu o czasy retencji wzorców).

Przykładowe wyniki analiz w postaci wydruków zamieszczono w załączniku. Do każdego chromatogramu dołączono wydruk przedstawiający skład procentowy analizowanej próbki (% (m/m)).

Tabela 2. Czasy retencji składników nawaniacza Gasodor S-Free

Nazwa składnika	Czas retencji [min]
Akrylan metylu	7,35
Akrylan etylu	12,6
Metylo-etylo-pirazyna	24,84
Stabilizator	37,15

Zestawienie wszystkich wyników analiz przedstawiono w tabeli 3. Powtarzalność uzyskanych wyników zależna była wprost proporcjonalnie od zawartości danego składnika. Odchylenie standardowe δ dla większości analiz mieściło się w granicach 0,1 ÷ 1,7 % (m/m) dla składników głównych (akrylan metylu i etylu) i 0,8 ÷ 9 % (m/m) dla komponentów uzupełniających (metylo-etylo-pirazyna i stabilizator).

Tabela 3. Wyniki analiz składu dostarczonych próbek Gasodor S-Free

Nazwa składnika	Symbol próbki								
	08.2009			04.2010			10.2010		
	Skład wartość średnia z oznaczeń [%]	Odch. stand.	Powtarzalność RSD [%]	Skład wartość średnia z oznaczeń [%]	Odch. stand.	Powtarzalność RSD [%]	Skład wartość średnia z oznaczeń [%]	Odch. stand.	Powtarzalność RSD [%]
Akrylan metylu	31,78	0,56	1,76	33,01	0,07	0,21	32,30	0,13	0,40
Akrylan etylu	64,32	0,55	0,85	63,07	0,14	0,22	64,06	0,09	0,14
Metylo-etylo-pirazyna	3,65	0,08	2,19	3,57	0,03	0,84	3,52	0,03	0,85
Stabilizator	0,18	0,01	5,55	0,20	0,01	5,00	0,11	0,01	9,09

4.2. Wyznaczanie zakresu temperatur wrzenia

Do kontroli rozkładu wartości temperatury wrzenia zastosowano metodę destylacji normalnej. Zestaw aparaturowy przygotowano w oparciu o normę PN-EN ISO 3405 [4] (zgodną z normą ASTM D86 [8]).

Odczyty wartości temperatury wrzenia odpowiednich procent objętościowych destylatu skorygowano do ciśnienia barometrycznego 101,3 kPa. Zgodnie z zaleceniami normy [4] wszystkie odczyty temperatury podano z dokładnością do 0,5°C. Procenty objętościowe podano z dokładnością do 0,5 % (v/v) według normy PN-EN ISO 3405 [4] (przy zastosowaniu aparatury ręcznej).

Za wynik końcowy oznaczenia przyjęto średnią arytmetyczną wyników różniących się między sobą wartościami nieprzekraczającymi wartości podanych w tablicy 7 normy [4] według zasad powtarzalności.

Warunki oznaczania

Zgodnie z normą [4] przyjęto następujące warunki oznaczania:

- termometr o zakresie pomiarowym -5 ÷ 150°C,
  - działka elementarna 1°C,
- temperatura początku oznaczania :
  - kolby i termometru 18 ÷ 21°C
  - cylindra pomiarowego i próbki 18 ÷ 21°C
- pojemność kolby 125 ml,
- temperatura łaźni chłodzącej (chłodnicy) 0 ÷ 4°C,
- temperatura łaźni cylindra pomiarowego 18 ÷ 21°C,
- czas od początku ogrzewania do temp. początku destylacji 5 ÷ 10 min,
- czas od początku destylacji do otrzymania 5 % destylatu 60 ÷ 100 s,
- średnia prędkość destylacji pomiędzy otrzymaniem 5 %
i 95 % objętości destylatu 3 ÷ 5 ml/min.

Wykonanie oznaczania

Kolbę destylacyjną ogrzewano powoli, regulując ogrzewanie tak, aby zachować płynność przebiegu destylacji zgodnie z wymaganiami (czas między początkiem ogrzewania a osiągnięciem temperatury początku destylacji nie przekraczał 5 minut). Średnia jednostajna

prędkość destylacji od uzyskania 5 % objętościowych destylatu do otrzymania 5 ml pozostałości wynosiła około 5 ml/min.

W miarę przebiegu destylacji odczytów temperatury dokonywano co 5 ml uzyskanego destylatu (z dokładnością do 1 ml). Temperaturę odczytywano z dokładnością do 0,5°C, zgodnie z normą.

Wyniki odczytu temperatury (w przypadku, gdy ciśnienie atmosferyczne w czasie oznaczania różniło się od ciśnienia 101,3 kPa więcej niż o 1 kPa) skorygowano, obliczając poprawkę (T_c) z poniższego wzoru:

$$T_c = 0,0009 (101,3 - p_k) \cdot (273 + t)$$

gdzie: p_k – odczytane ciśnienie atmosferyczne, panujące w miejscu i podczas wykonywania oznaczania [kPa],

t – odczytana temperatura destylacji [°C].

Przy wyznaczaniu temperatury wrzenia z użyciem aparatury ręcznej, wartości końcowe temperatury wrzenia, po uwzględnieniu poprawki należy zaokrąglić do najbliższej wartości 0,5°C [4].

Na podstawie otrzymanych wyników sporządzono krzywe destylacji w postaci zależności temperatury destylacji w funkcji objętościowego procentu destylatu. Aby wykazać zgodność przebiegu destylacji z normą DIN [2] obliczono różnice temperatur (Δt) otrzymane dla 5 % i 95 % (v/v) destylatu.

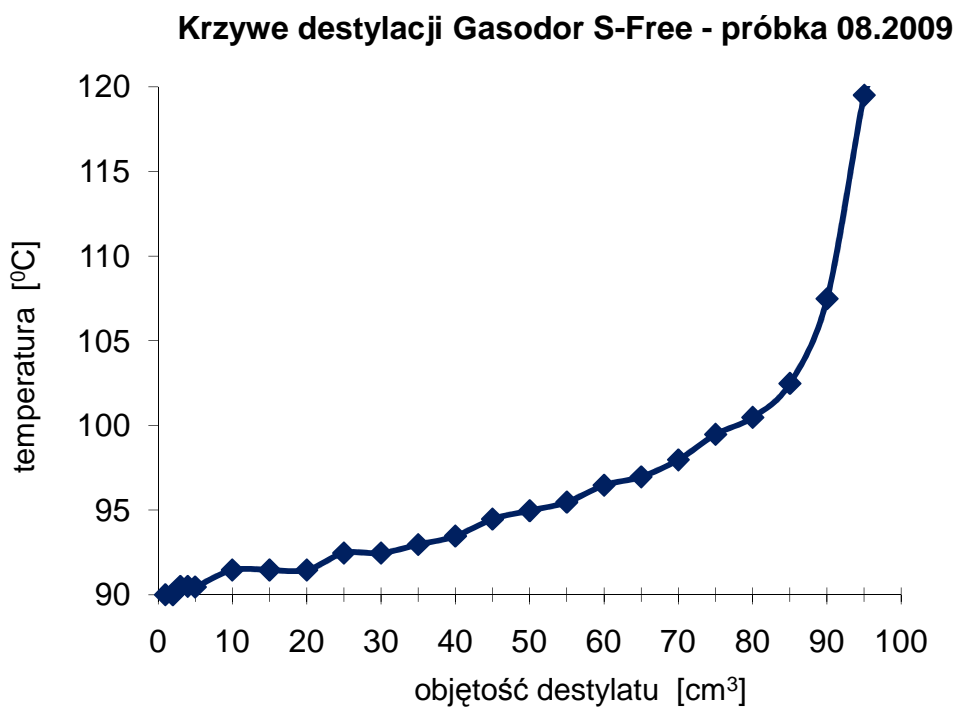
Wyniki pomiarów

Destylację wykonano dla każdej pobranej próbki Gasodor S-Free, korzystając z laboratoryjnego zestawu do destylacji pod ciśnieniem atmosferycznym. Pomiar zakresu temperatur wrzenia powtórzono dwukrotnie dla każdej z analizowanych próbek. Wyniki pomiarów (°C) w postaci średnich arytmetycznych, skorygowane o wartość ciśnienia atmosferycznego, przedstawiono w tabeli 4. Przebieg procesu destylacji zobrazowano graficznie za pomocą krzywych destylacji, przedstawiających zależność pomiędzy objętością otrzymanego destylatu a temperaturą destylacji. Krzywe destylacji przedstawiono na rysunkach 1 ÷ 3.

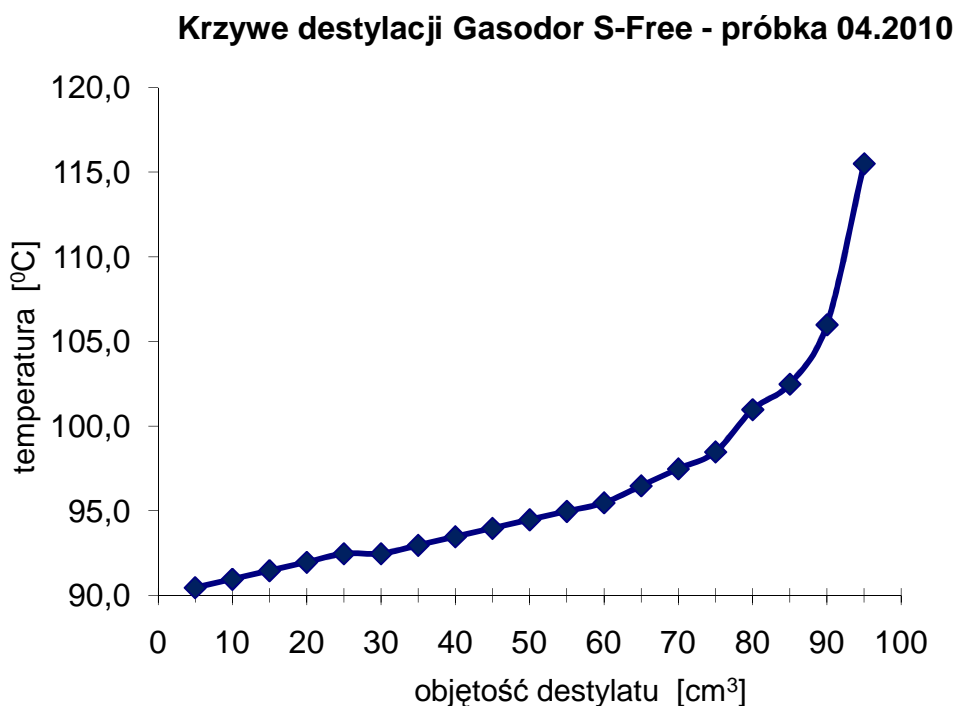
Tabela 4. Wyniki oznaczeń temperatur wrzenia próbek Gasodor S-Free

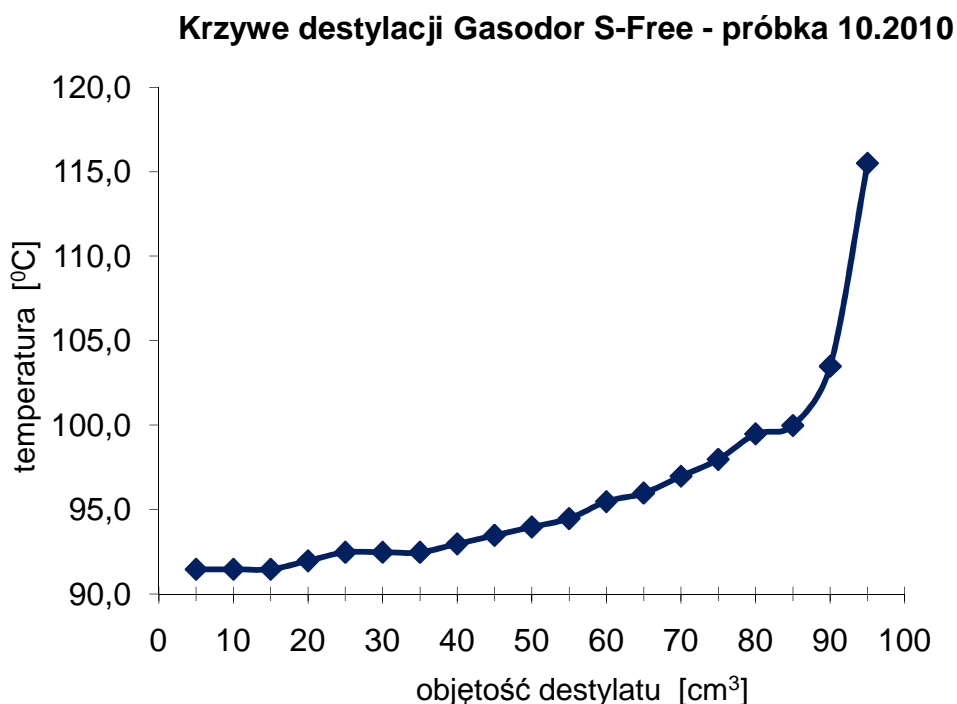
Objętość destylatu [ml] Symbol próbki	Temperatura – wartość skorygowana [°C]		
	08.2009	04.2010	10.2010
1	90,0	89,5	90,5
2	90,0	90,0	90,5
3	90,5	90,0	91,0
4	90,5	90,5	91,0
5	90,5	90,5	91,5
10	91,5	91,0	91,5
15	91,5	91,5	91,5
20	91,5	92,0	92,0
25	92,5	92,5	92,5
30	92,5	92,5	92,5
35	93,0	93,0	92,5
40	93,5	93,5	93,0
45	94,5	94,0	93,5
50	95,0	94,5	94,0
55	95,5	95,0	94,5
60	96,5	95,5	95,5
65	97,0	96,5	96,0
70	98,0	97,5	97,0
75	99,5	98,5	98,0
80	100,5	101,0	99,5
85	102,5	102,5	100,0
90	107,5	106,0	103,5
95	119,5	115,5	115,5
97	121,0	118,5	118,0
t(95%) – t(5%)	29,0	25,0	24,0
p_{atm}[kPa]	99,9	99,9	99,9

Rysunek 1. Krzywa destylacji próbki 08.2009

Rysunek 2. Krzywa destylacji próbki 04.2010

Rysunek 3. Krzywa destylacji próbki 10.2010

4.3. Wyznaczanie temperatury zmętnienia

Punkt mętnienia wyznaczono zgodnie z wymogami norm PN-EN ISO 13734 [1] i PN-ISO 3015 [5] dla przetworów naftowych o temperaturze mętnienia poniżej 49°C. Zasadą metody jest obserwacja wyglądu badanej próbki środka nawaniającego w miarę oziębiania jej z pewną ustaloną szybkością. Pierwszy odczyt temperatury, dla którego pojawiło się zmętnienie próbki przy dnie próbówki badawczej, przyjęto za temperaturę mętnienia. Temperaturę mętnienia odnotowuje się z dokładnością do 1°C jako temperaturę, w której pojawiło się pierwsze zmętnienie na dnie próbówki.

Aparaturę do oznaczania temperatury mętnienia zestawiono zgodnie z zaleceniami normy PN-ISO 3015 [5], z zachowaniem wymiarów poszczególnych elementów.

Zgodnie z normą ISO [1] próbka nie była poddana filtrowaniu ani osuszaniu, aby uwzględnić w oznaczaniu mętnienie powodowane ewentualną obecnością wody.

Za wynik końcowy oznaczania należy przyjąć średnią arytmetyczną z trzech pomiarów różniących się między sobą w powtarzalności nie więcej niż o 2 °C.

Wyniki pomiarów

Oznaczenie temperatury mętnienia wykonano dla każdej próbki Gasodor S-Free otrzymanej od Zleceniodawcy. Wyniki analiz przeprowadzonych trzykrotnie dla każdej z próbek zamieszczono w tabeli 5.

Tabela 5. Wyniki pomiarów temperatury zmętnienia Gasodor S-Free

Symbol próbki	Temperatura mętnienia [°C]
08.2009	< -50
04.2010	< -50
10.2010	< -50

We wszystkich przeprowadzonych badaniach temperatury zmętnienia dla wszystkich dostarczonych próbek nie zaobserwowano zmętnienia w zakresie od 0 do -50 °C. Wyniki pomiarów spełniają wymagania normy.

4.4. Oznaczanie pozostałości po odparowaniu

Oznaczanie wykonano zgodnie z normą ISO 13734 [1]. Zasada metody polega na odparowaniu próbki ciekłego środka nawaniającego w strumieniu gazu obojętnego i określeniu masy pozostałości. Odparowywanie prowadzono, do momentu gdy różnica mas pomiędzy kolejnymi ważeniami pozostałości była mniejsza niż 1 mg.

Wartość suchej pozostałości (R; wynik końcowy oznaczania) wyznaczono z poniższego wzoru:

$$R = \frac{m_{E(n+1)} - m_0}{m_1 - m_0} \times 100$$

gdzie: $(m_1 - m_0)$ – masa początkowa próbki [g],

$(m_{E(n+1)} - m_0)$ – masa końcowa próbki [g].

Dokładność ważenia wynosiła $< \pm 1$ mg. Wynik końcowy obliczenia zaokrąglono do 0,01 %.

Wykonanie analizy

Pomiar wykonano wg metodyki przedstawionej w normie PN-EN ISO 13734 [1]. Analizy przeprowadzono na 5 ml próbkach Gasodor S-Free. Przepływ gazu wyregulowano

tak, aby prędkość przepływu jego strumienia nad powierzchnią nawaniacza oscylowała wokół 20 ml/min. Odparowywanie prowadzono w warunkach ciśnienia atmosferycznego.

Wyniki pomiarów

Wykonano po 2 oznaczenia dla każdej z dostarczonych próbek Gasodor S-Free. Procent wagowy suchej pozostałości (R) obliczono z dokładnością do 0,01 %, przyjmując ostatni wynik ważenia za $m_{E(n+1)}$. Wyniki oznaczania suchej pozostałości wyrażone w % (m/m) zamieszczono w tabeli 6. Za wynik końcowy przyjęto średnią ze wszystkich wyników pomiarów.

Tabela 6. Wyniki oznaczania pozostałości po odparowaniu próbek Gasodor S-Free

Symbol próbki Nr pomiaru	Pozostałość po odparowaniu [% (m/m)]		
	08.2009	04.2010	10.2010
1	0,13	0,03	0,22
2	0,10	0,05	0,18
Wartość średnia	0,12	0,04	0,20
Odchylenie standardowe	0,02	0,01	0,03

Otrzymane wyniki (<2%) spełniają wymagania normy [1].

4.5. Wizualne badanie obecności cząstek stałych i zawiesiny

W celu wykonywania pełnych badań kontrolnych próbek Gasodor S-Free przeprowadzono również wizualne analizy próbek nawaniacza.

W tym celu przygotowano zastosowano metodę podaną w normie PN-EN ISO 13734 [1]. Badanie polegało na obserwowaniu wyglądu próbki nawaniacza w strumieniu światła dziennego. Każdą z badanych próbek wystawiano na działanie światła w czasie nie krótszym niż 30 minut.

Wyniki pomiarów

Każda z badanych próbek odznaczała się klarownością (brak zmętnień spowodowanych obecnością wody i widocznej zawiesiny) i przejrzystością. Wynik badania był zatem zgodny z normą PN-EN ISO 13734 [1].

4.6. Oznaczanie rozpuszczalności w wodzie

Oznaczanie wykonano zgodnie z normą PN-EN ISO 13734: 2002 [1]. Badanie powtórzono dwukrotnie dla każdej próbki. Uzyskane wyniki przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7. Wyniki oznaczania rozpuszczalności Gasodor S-Free w wodzie

Symbol próbki Nr pomiaru	Rozpuszczalność w wodzie [% (v/v)]		
	08.2009	04.2010	10.2010
1	1,70	1,70	1,75
2	1,90	1,90	2,05
Wartość średnia	1,80	1,80	1,90
Odchylenie standardowe	0,14	0,14	0,21

Wyniki oznaczeń rozpuszczalności wszystkich dostarczonych próbek są mniejsze niż 2%, więc spełniają wymagania normy PN-EN ISO 13734: 2002 [1].

5. Podsumowanie

W tabeli 8 zestawiono wyniki wykonanych badań kontroli jakości Gasodor S-Free. W zestawieniu uwzględniono wymagania odnośnie badanych parametrów zawarte w normie PN-EN ISO 13734: 2002 [1]. W tabeli nie uwzględniono składu nawaniacza. Wymagania co do składu przedstawione w tej normie odnoszą się do substancji nawaniających na bazie związków siarki. Skład dostarczonych próbek przedstawiono w tabeli 3 w podrozdziale 4.1.

Tabela 8. Zestawienie wyników badań próbek Gasodor S-Free.

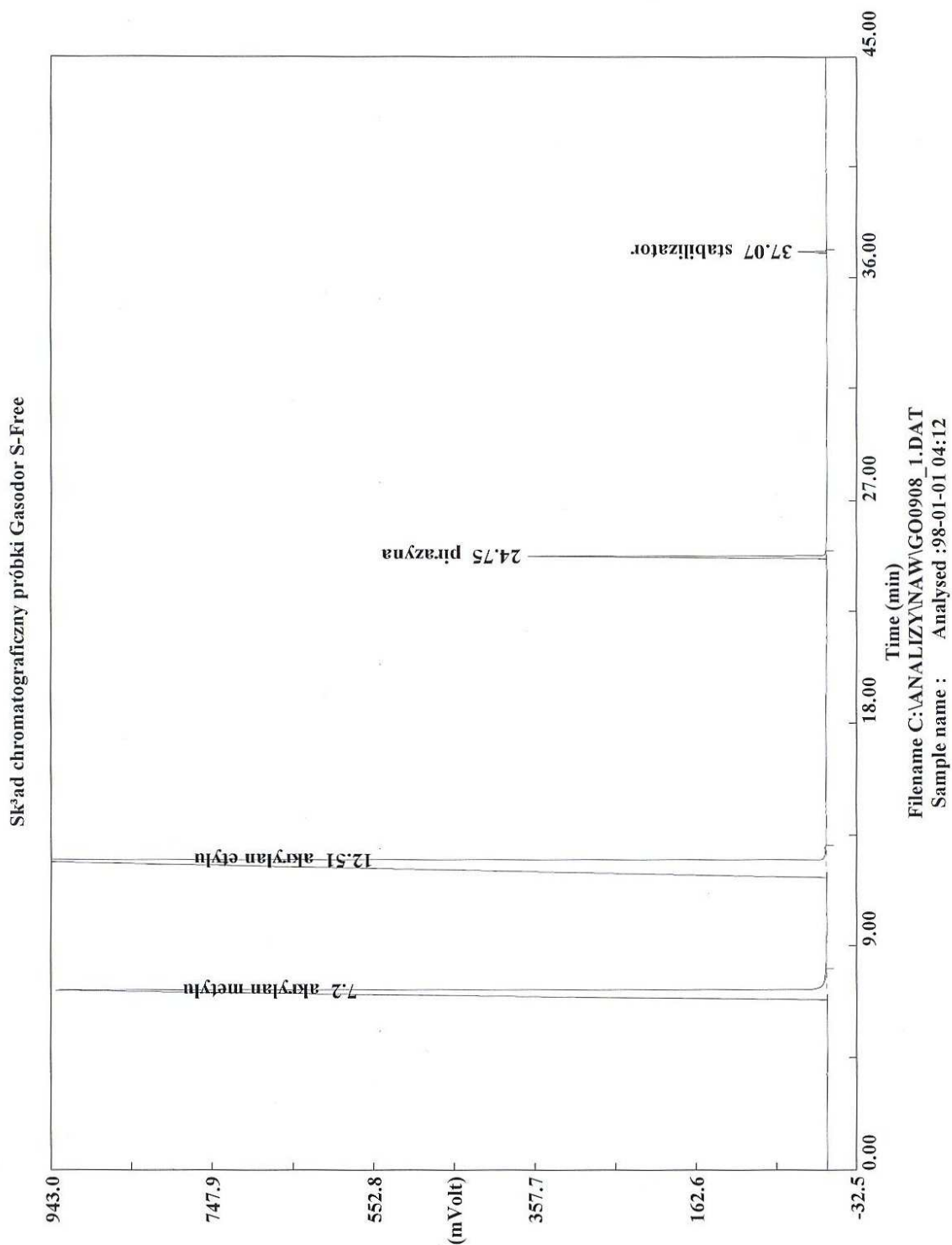
Badany parametr	Nazwa próbki / wartość badanego parametru			Wymagania normy PN-EN ISO 13734: 2002
	08.2009	04.2010	10.2010	
Max. temperatura wrzenia [°C]	119,5	115,5	115,5	<130
Pozostałość po odparowaniu [% (m/m)]	0,12	0,04	0,2	0,2
Rozpuszczalność w wodzie [% (v/v)]	1,8	1,8	1,9	<2
Temperatura mętnienia [°C]	<-50	<-50	<-50	<-30
Substancje nierozpuszczalne	brak	brak	brak	brak

Na podstawie analizy przedstawionych powyżej danych stwierdzono, że każda z badanych próbek nawaniacza Gasodor S-Free, dostarczonych przez Zamawiającego, spełnia wszystkie kryteria stawiane przez normę PN-EN ISO 13734: 2002 [1].

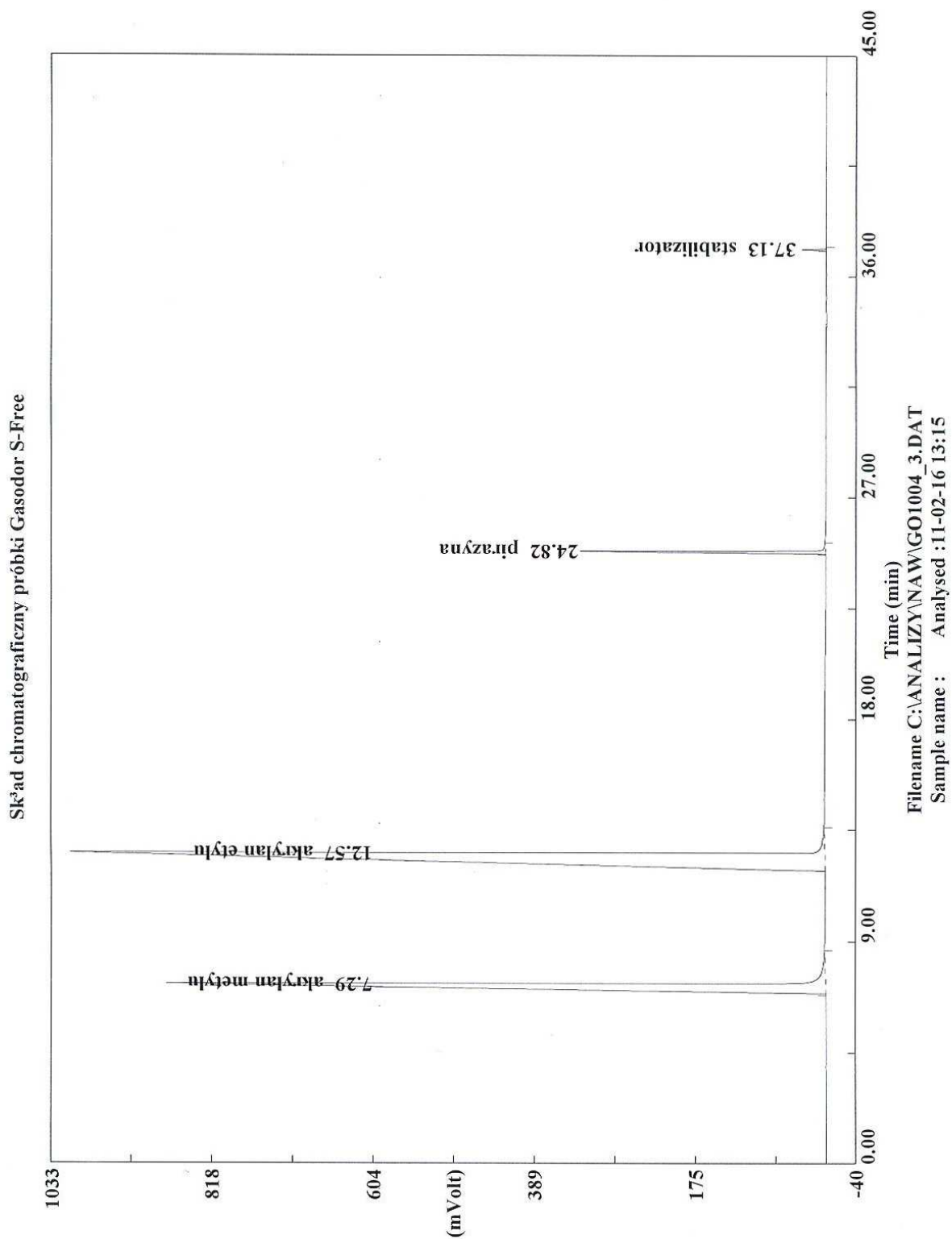
6. Literatura

1. **PN-EN ISO 13734: 2002:** *„Gaz ziemny - Organiczne związki siarki stosowane jako środki nawaniające – Wymagania i metody badań”*;
2. **DIN 30651:** *„Odoriermittel für Gase der öffentlichen Versorgung“*;
3. **DIN 51405: 2004:** *„Prüfung von Mineralöl-Kohlenwasserstoffen, verwandten Flüssigkeiten und Lösemitteln für Lacke und Anstrichstoffe, Gaschromatographische Analyse, Allgemeine Arbeitsgrundlagen“*;
4. **PN-EN ISO 3405: 2004:** *„Przetwory naftowe – Oznaczenie składu frakcyjnego metodą destylacji pod ciśnieniem atmosferycznym”*;
5. **PN-ISO 3015: 1997:** *„Przetwory naftowe – Oznaczenie temperatury mętnienia”*;
6. **ASTM D 2500-09:** *„Standard Test Method for Cloud Point of Petroleum Products”*;
7. **DIN 5183:** *“Prüfung Flüssiger Brennstoffe und Schmierstoffe. Bestimmung des Trüingspunktes und des Stockpunktes“*;
8. **ASTM D86:** *„Standard Test Method for Distillation of Petroleum Products at Atmospheric Pressure“*.

7. Załącznik

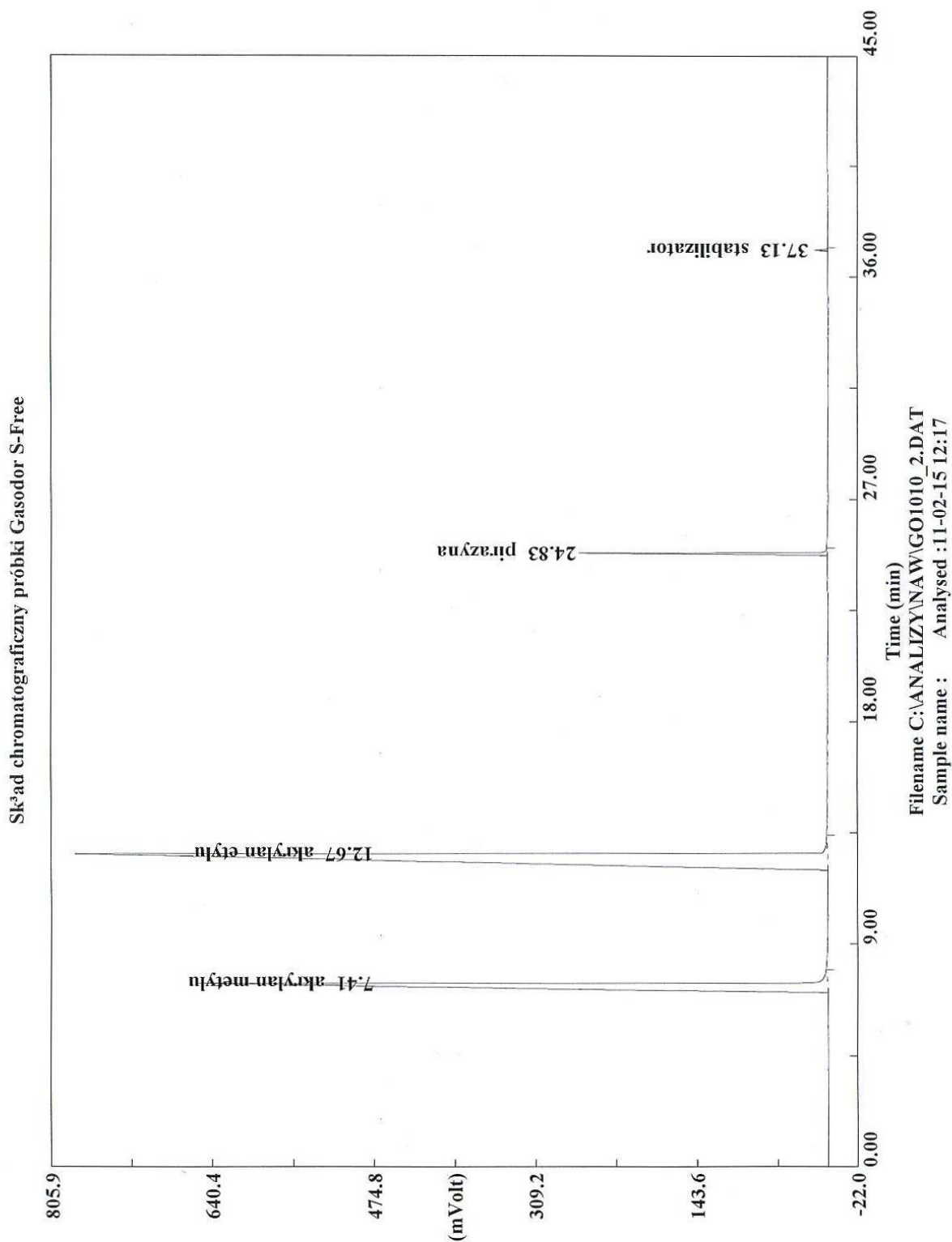

Skład chromatograficzny próbki Gasodor S-Free			
Operator ID :	Lisman	Company Name :	INiG
Method Name :	Skład srodk naw	Method File :	HOT-COND.MTH
Analysed :	1998-01-01 04:12	Printed :	2011-02-09 16:14
Sample ID :	GO0908_1	Channel :	Channel A
Analysis Type :	UnkNown (Area)	Calc. Method :	Area %
Chromatogram :	C:\ANALIZY\NAW\GO0908_1.DAT		
Peak Number #	Area %	Ret.Time	Area
akrylan metylu	32,6373	7,20	120952900
akrylan etylu	63,6161	12,51	235759600
pirazyna	3,5578	24,75	13185260
stabilizator	0,1888	37,07	699660
Totals	100,00		370597400

Skład chromatograficzny próbki Gasodor S-Free			
Operator ID :	Lisman	Company Name :	INiG
Method Name :	Skład srodk naw	Method File :	HOT-COND.MTH
Analysed :	2011-02-16 13:15	Printed :	2011-02-16 14:12
Sample ID :	GO1004_3	Channel :	Channel A
Analysis Type :	UnkNown (Area)	Calc. Method :	Area %
Chromatogram :	C:\ANALIZY\NAW\GO1004_3.DAT		
Peak Number #	Area %	Ret.Time	Area
akrylan metylu	32,9557	7,29	115079800
akrylan etylu	63,2293	12,57	220793700
pirazyna	3,6152	24,82	12623940
stabilizator	0,1998	37,13	697549
Totals	100,00		349195100

Skład chromatograficzny próbki Gasodor S-Free			
Operator ID :	Lisman	Company Name :	INiG
Method Name :	Skład srodk naw	Method File :	HOT-COND.MTH
Analysed :	2011-02-15 12:17	Printed :	2011-02-15 14:17
Sample ID :	GO1010_2	Channel :	Channel A
Analysis Type :	UnkNown (Area)	Calc. Method :	Area %
Chromatogram :	C:\ANALIZY\NAW\GO1010_2.DAT		
Peak Number #	Area %	Ret.Time	Area
akrylan metylu	32,1273	7,41	79401710
akrylan etylu	64,2046	12,67	158680000
pirazyna	3,5517	24,83	8777937
stabilizator	0,1164	37,13	287681
Totals	100,00		247147300